

Československá tisková kancelář halasně proklamovala objektivitu svého zpravodajství, ale byla neustále kritizována za stranickou zaujatost a tendenci. ČTK byla nástrojem vlády, která byla až na několik prvních let existence republiky v rukou agrárníků. To mělo velký vliv na výběr i úpravu agenturního zpravodajství a v konečných důsledcích i na politickou orientaci periodického tisku v ČSR. Proto Komunistická strana Československa již brzy po svém ustavujícím sjezdu, v červenci roku 1921, zřídila vlastní Československou komunistickou korespondenci (ČKK).

3.

ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS – RADIOJOURNAL

Pravidelné rozhlasové vysílání v Československu bylo zahájeno 18. května 1923. O tři týdny později byla založena akciová společnost Radiojournal, Československé zpravodajství radiotelefonické. Do čela byl postaven dr. Ladislav Šourek, ředitel společnosti pro výrobu přijímacích aparátů Radioslavia (k jejímž reprezentantům patřil mj. i agrární poslanec Rud. Beran), technickým ředitelem se stal ing. Eduard Svoboda a šéfem programu redaktor Národní politiky a představitel Spolku českých žurnalistů Miloš Čtrnáctý. Na základním kapitálu Radiojournalu se nadpoloviční většinou podílela Radioslavia, která v něm získala rozhodující vliv a jejím prostřednictvím agrární strana. Zbytek roku probíhal ve stadiu příprav jak z hlediska vnitřní organizace, tak programu. Právní podmínky byly zakotveny v prosinci 1923 Zákonem o výrobě, prodeji a přechovávání radiotelefonních a radiofonních zařízení. Již od září 1923 se začaly vydávat koncese prvním zájemcům, kterých bylo zprvu jen 47, ale také v dalších letech přibývali noví posluchači pomalu:⁵⁶⁾ roku 1925 bylo např. 12 978 abonentů a teprve v roce 1929 dosáhl jejich počet čtvrt miliónu. V roce 1937 překročil milión a k 30. září 1938 bylo evidováno 1 128 055 koncesí (Kovářík, Vl.: Vývoj rozhlasové publicistiky I. SPN, Praha 1971, str. 12).

Brzy se objevují snahy státu zajistit si na nový prostředek hromadného působení rozhodující vliv: od dubna 1924 získala monopol na dodávání zpráv rozhlasu Československá tisková kancelář⁵⁷⁾ a v červenci 1925 došlo k reorga-

a několik menších omezují svou činnost na zpravodajství o Československu a pro čs. tisk. . .“ (Duch novin, 1928, č. 6–7, str. 162).

⁵⁶⁾ Přičin bylo několik. Jednak radiopřijímače byly drahé, jednak se musily platit vysoké, dokonce dvojitě poplatky (roční poštů, měsíční Radiojournalu).

⁵⁷⁾ Do roku 1926 byla praxe taková, že zprávy byly třikrát denně z ČTK telefonovány do rozhlasu, kde je předčítal hlasatel. Potom bylo vytvořeno zpravodajské studio přímo v budově ČTK a zprávy předčítali její redaktoři. Týkalo se to také regionálního

nizaci společnosti, kdy do ní jako hlavní interesant vstoupil s 51% podílu stát. Reprezentovalo ho ministerstvo pošt a telegrafů, které bylo doménou národních socialistů, přes Radioslavii, agrární tisk a hospodářská družstva si v ní udržovala nadále silné pozice agrární strana, zájmy živnostenské strany hájili podílníci ze skupiny radiovýrobců. Ideově podléhal Radiojournal Tiskovému odboru prezidia ministerské rady, který byl rovněž v rukách agrární strany.

Počátky rozhlasu byly velmi primitivní. Začal a několik týdnů vysílal z legendárního stanu ve Kbelích (zprvu jen jednu hodinu večer, převážně hudbu), než byl pro vysílání upraven dřevěný barák s malou dílnou. Vedení Radiojournalu si bylo vědomo, že rozšíření vysílacího času a rozvoj programu závisí na vhodném umístění a na rozvoji techniky, a tak se postupně získávají nové místnosti, staví se nové vysílačky, budují se nové stanice v dalších městech. Ze Kbel se rozhlas přestěhoval nejprve do čtyřpokojového bytu na Vinohradech, odkud se vysílaly od ledna 1924 dvě hodiny a od konce roku již šest hodin denně, byla získána další studia v budově Orbisu, až konečně v prosinci 1933 byla otevřena nová rozhlasová budova na Fochově, dnes Vinohradské třídě. Rychle se lepšily i technické podmínky rozhlasu. V únoru 1926 byl dobudován strašnický vysílač, v dubnu 1926 přešlo Brno od experimentálního k pravidelnému vysílání, v témže roce zahájila Bratislava, po roce Košice a v červenci 1929 Ostrava. Velkým přínosem byl tzv. simultánní čili soudobý rozhlas, daný do provozu v prosinci 1926, který umožňoval přenášet po drátě meziměstského telefonního vedení program jedné stanice do druhých, kde byl zesílen a vyslán do sítě. Každá stanice mohla tedy přispívat do celostátního vysílání, mohla se však také kdykoli odpojit pro své vysílání krajové či regionální. V srpnu roku 1936 zahájilo krátkovlnné vysílání pro Čechy a Slováky v zahraničí a v roce 1937 byla dokončena stavba 100 kW vysílače Praha II.

Technický pokrok podnítil i rozvoj programu. Zprvu byla vysílána převážně hudba, pak přibýlo zpravodajství ČTK, od roku 1924 se staly pravidelnou součástí vysílání přednášky. Z programového hlediska jsou důležitá léta 1925 a 1926: v únoru 1925 opustil rozhlas studio a jako první v Evropě uskutečnil přímý přenos Smetanovy opery Dvě vdovy z Národního divadla a na podzim bylo zahájeno později velmi úspěšné vysílání pro děti. Brzy následovaly další přenosy oper, koncertů, činoher, mší apod.⁵⁸⁾ Od těchto přímých přenosů byl pak již jen krůček k rozhlasové reportáži. Za její zrod se považuje přenos z osmého všesokolského sletu v létě 1926, kdy hlasatel Frant. Havel ve slov-

zpravodajství, které např. od února 1929 z Bratislavy vysílala krajová odbočka ČTK pod názvem Slovenské místní zprávy.

⁵⁸⁾ První činoherní přenos se uskutečnil v červenci 1926 z Národního divadla (Jiříkovo vidění od J. K. Tyla). Již v listopadu téhož roku vysílal rozhlas první českou původní rozhlasovou hru – Přástky od dr. M. Kareše, šéfa slovesného programu. Vedoucím hudebního programu byl dr. Jaroslav Krupka. Oba odbory měly odborné poradce a v roce 1936 v nich vznikla nová oddělení: pro reportáž a aktuality při slovesném odboru a zábavných pořadů při hudebním odboru.

ním doprovodu kromě faktografického popisu vyjádřil i své subjektivní dojmy. Tvůrcem sportovní reportáže byl Josef Laufer, který na podzim 1926 v prvním rozhlasovém přenosu fotbalového utkání vytvořil zároveň i první sportovní reportáž v Evropě (Kovářík, Vl.: Legendy a skutečnosti kolem Radiojournalu. Sešity novináře, 1978, č. 2–3, str. 196).

Reorganizace společnosti Radiojournalu se silnou účastí a hlavně jasnými zájmy a cíli tří jmenovaných politických stran v podstatě ovlivnila i další změnu v programu – vznik tzv. odborných rozhlasů. Jako první zahájil v lednu 1926 vysílání Zemědělský rozhlas, jehož program připravovalo mimo Radiojournal zvláštní kuratorium, složené výhradně z členů agrární strany. Ač bylo stále zdůrazňováno, že jde o program přísně nepolitický, vznikl ve skutečnosti průbojný propagandistický pořad, chytře zahalený odborností zájmů. Nepůsobil jen na zemědělce, nýbrž i na další společenské vrstvy posluchačů, neboť to, co chybělo v jiných relacích rozhlasu, našli právě v zemědělském vysílání. V době, kdy rozhlasová publicistika byla v počátcích, kdy byla dokonce podceňována a všechno zpravodajství obstarávala monopolně ČTK, kdy v hudebních programech byla preferována vážná hudba, vznikl totiž působivý rozhlasový pořad mluveného slova, oživený dialogy pantátů Brázdy a Rákosc nejen o zemědělských problémech, nýbrž i o dalších otázkách společenského života a proložený lidovou hudbou, po níž posluchači volali. A tak ten, kdo chtěl slyšet písničky, dechovku nebo populární taneční hudbu, poslouchal zemědělské pořady a s nimi vstřebával i agrární propagandu.

Pozadu za agrárníky nechtěly zůstat ani další strany, zastoupené v Radiojournalu, a tak v září 1926 vznikl Dělnický rozhlas. Jeho vysílání zahájili projevy senátor V. Klofáč a poslanec Fr. Tomášek, takže bylo hned od počátku jasné, že ho bude ovlivňovat strana národně socialistická a sociálně demokratická. Představitelé KSČ se za celou dobu buržoazní republiky v Dělnickém rozhlase nedostali ke slovu. Jeho program, sestavovaný rovněž zvláštním kuratoriem, složeným z prominentů uvedených stran, měl mít charakter vzdělávací a lidovýchovný, a proto jeho hlavní součástí byly přednášky. K dělníkům promlouvali univerzitní profesori a docenti, spisovatelé a jiní umělci, významní představitelé veřejného života – jen dělníci ne. Ideové cíle Dělnického rozhlasu byly dány politikou obou reformistických stran: podporovat koaliční politiku a spolupráci s buržoazií, zakrývat společenské a třídní rozdíly, hlásat třídní smír. Třetí tzv. odborný rozhlas, určený pro průmysl, obchod a živnosti, zahájil vysílání v březnu 1927 a stal se polem působnosti pro Čs. živnostenskou stranu středostavovskou a Svaz průmyslníků.

Koncem 20. let měl Radiojournal za sebou pět let hledání, experimentování, ale i prvních úspěchů. Hlásili se noví koncesionáři, zvýšil se počet vysílacích hodin, program se postupně obohacoval, simultánní vysílání dávalo posluchačům i prvním kritikům možnost srovnávat. A tak na přelomu 20. a 30. let, kdy také Československo zachvátila světová hospodářská krize, začaly spory o program rozhlasu. Všeobecně se soudilo, že by měl od únikových přenosů přejít k současným problémům, že by měla být do celostátního programu

častěji zařazena krajská studia, která se snažila vytvářet aktuální, progresivní pořady. Do popředí zájmu se dostávalo stále více Brno, kde převládala skutečná rozhlasová publicistika, takže se právem hovořilo o brněnské škole. Proti historismu a slavnostní oficiálnosti Prahy vyhlásilo Brno za svůj program současnost. Třebaže ani brněnští autoři nemohli otevřeně hovořit o krizi, nezaměstnanosti, bídě a jejich příčinách, ukazovali posluchačům alespoň prostředí práce a život prostých lidí v něm.

Ve 30. letech, po vítězství fašismu v Německu, v době, kdy v Československu dochází k polarizaci politických sil a pokračuje diferenciaci společnosti, převzal rozhlas oficiálně „do svých dosavadních pracovních úkolů také propagaci státní myšlenky a kladnou informativní zahraniční propagandu“. Ale vedení Radiojournalu, i když postupně přejímalo politickou linii Hradu a navenek ji zachovávalo, bylo trvale pod vlivem reakčních politických sil. Vladimír Kovářík po rozboru rozhlasového programu ve 30. letech dospěl k tomuto hodnocení: „... Vcelku není obraz programového úsilí čs. rozhlasu v druhé polovině 30. let tak nepříznivý, jak se občas tvrdívalo. Politické reakci se sice podařilo mnohemu zabránit, mnoho věcí znemožnit — nevystupovali např. mluvčí KSČ ... skoro zmizely i dříve nepřiliš početné pořady o Sovětském svazu, ale pokrokoví rozhlasoví pracovníci si dovedli najít jiné cesty. Před mikrofonem se objevoval Zdeněk Nejedlý, Bedřich Václavek, Vladislav Vančura, F. X. Šalda, Vítězslav Nezval, Ervín Schulhoff, Jindřich Honzl, E. F. Burian... Na počátku roku 1938 byl rozhlas, poprvé ve své krátké historii, zcela jednotný v úsilí učinit vše pro obranu demokracie a záchranu samostatnosti. Vznikla neobyčejná iniciativa, vyrostly rozhlasové osobnosti velkých kvalit a velkého významu, z programových experimentů se rodily nové náměty a byly vytvářeny předpoklady pro budoucí tvorbu. V přednáškovém odboru vynikl dr. Václav Růt, v hudebním vysílání Mirko Očadlík, v reportážních pořadech dr. František Kocourek, ve školním vysílání Miloslav Disman. Právě on v květnu 1938 začal organizovat nový programový typ, desetiminutová Okénka,⁵⁹⁾ která měla paralyzovat vliv ČTK, mít optimistickou a brannou tematiku, posilující protihitlerovskou frontu. Z vůle nevydat republiku, která charakterizovala všechny poctivé občany státu, vyrůstala pak první angažovaná rozhlasová publicistika takové účinnosti, že ji dodnes pokládáme za nejcennější odkaz rozhlasu buržoazní republiky ...“ (Kovářík, V.: c. d., str. 203).

⁵⁹⁾ Z Okének se stal brzy nejposlouchanější publicistický pořad. Původní desetiminutovky se rozrůstaly až na půl hodiny a déle a vystupovali v nich nejen rozhlasoví pracovníci, nýbrž různí lidé různých povolání z různých koutů republiky. Zazněly v nich — bez ohledu na cenzuru — nejednou improvizované výroky, dané okamžitým vzrušením účastníka.